

УДК 332.14/15:629.75/77(477.75)“1950/1953”

П. В. Сацький

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУДІВНИЦТВА КАХОВСЬКОЇ ГЕС І ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКОГО Й ПІВНІЧНО- КРИМСЬКОГО КАНАЛІВ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ОСВОЄННЯ ПІВДЕННИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ І КРИМУ (1950–1953 рр.)

У статті здійснюється дослідження забезпечення матеріальними ресурсами будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського та Північно-Кримського каналів. Це будівництво було розпочато на підставі постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) від 20 вересня 1950 р. Це будівництво отримало статус “будівництва комунізму” і часто в офіційній пропаганді представлялось як “особиста ініціатива Й. Сталіна”. Відповідний статус, який було надано будівництву, передбачав необхідність забезпечення першочергового постачання на будівництво матеріалів, трудових ресурсів та спеціалістів. Проте, не зважаючи на виключний статус цього будівництва, його постачання матеріальними ресурсами від самого початку здійснювалося не належним чином, про що регулярно ставилось питання і перед Радою Міністрів УРСР та ЦК КП(б)У, а також загальносоюзними керівними органами. Хоча радянська командно-адміністративна системи у період пізньої сталінщини мала жорстких централізований характер, проте, вона була малоефективною в забезпеченні раціонального процесу освоєння фінансових й матеріальних ресурсів. Тому важливе значення у забезпеченні будівництва на території УРСР і Кримського півострова (який на той час перебував у складі РРФСР) мала ініціатива зі сторони Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У. Фактично, у ході реалізації цих проектів відбувається створення передумов для економічної інтеграції Криму із Україною.

Ключові слова: матеріальні ресурси, будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, будівництво Каховської ГЕС, піщаний кар’єр в Євпаторії, планування економічного районування.

На початку 1950-х рр. в УРСР за умов панування централізованої командно-адміністративної системи відбувається процес відбудови економіки й реалізація масштабних будівельних проектів. Серед них було будівництво Каховської ГЕС і Південно-Українського й Північно-Кримського каналів та системи зрошування південних районів України і північних районів Криму, яке розпочалося 1951 р. на підставі постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) від 20 вересня 1950 р. Це будівництво відразу отримало статус “будівництва комунізму”, що передбачало першочергове забезпечення трудовими і матеріальними ресурсами й кваліфікованими кадрами. На початковому етапі цього будівництва відбувається спорудження і реконструкція підприємств, які мали забезпечувати постачання матеріалів на “будівництво комунізму”. У цьому процесі значну активність виявляє Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У, використовуючи обставини для стимулювання соціально-економічного розвитку окремих, пріоритетних, регіонів республіки й Криму.

Проблема участі Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У в забезпеченні матеріалами будівництва Каховської ГЕС, Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування південних районів України і північних районів Криму є мало дослідженою в науковій літературі. Це “сталінське будівництво” було реалізовано лише частково і зі значними змінами, очевидно, тому й науковий інтерес до нього не був значний. У світлі політичних подій навколо Криму проблема діяльності керівництва УРСР у розбудові підприємств по забезпеченню “будівництва комунізму” на території півдня УРСР і Криму набуває актуальності, оскільки її дослідження розкриває участь українського народу в соціально-економічному розвитку Кримського півострова. Лише окремі аспекти забезпечення будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського та Північно-Кримського каналів розкриваються в радянській літературі технічного і загальноекономічного змісту [1; 2].

Керівництво УРСР, користуючись можливістю забезпечувати постачання ресурсів для будови комунізму, активно намагалося спрямовувати поставки із підприємств та регіонів в яких було потреба підтримати роботу місцевих підприємств. Наприкінці першого року активного будівництва об’єктів “Укрводбудом” в рамках будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів на будову завозяться матеріали, зокрема, із Львівської та інших областей. Про це вказано у звіті Першому Секретареві ЦК КП(б)У Л. Мельникову бригади по наданню допомоги будівництву і покращенню культурно-побутового обслуговування трудящих будівництва. У цьому звіті містяться численні дані критичного характеру, які дають доволі змістовну інформацію про постачання будівництва. Зокрема, зазначено, що не налагоджено видобуток і виробництво місцевих матеріалів, таких як ракушняк, пісок, вапняки. Запорізька, Херсонська і Одеська області багаті ракушняком, вапняками та іншими необхідними матеріалами, при цьому, на думку членів цієї бригади, “Укрводбуд” і будівельно-монтажні управління вважають за доцільне отримувати дорогу цеглу із Львівської й інших областей вартістю 750-800 рублів за тисячу із великими втратами її якості (бита при транспортуванні) [3, арк. 43]. Слід зауважити, що рішення про постачання цегли для будівництва об’єктів Південно-Українського каналу приймалося не “Укрводбудом” чи будівельно-монтажними управліннями, а на рівні Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У. Постачання цегли із Львівської області на будівництво Південно-Українського каналу здійснювалося на підставі постанови Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У від 31 березня 1951 р. і виконком Львівської обласної Ради депутатів трудящих зобов’язав міжобласне відділення тресту “Укрпостачзбутбудматеріалів” поставити із заводів Львівської області

запорізькому будівельно-монтажному управлінню №1 "Укрводбуду" для будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів цегли у кількості 5,5 млн. штук [4, арк. 3]. Із звіту бригади по наданню допомоги будівництву і покращенню культурно-побутового обслуговування трудящих будівництва видно, що, з одного боку, допускалась певна самостійність керівництва "Укрводбуду" і його будівельно-монтажних управлінь у прийнятті господарських рішень. Але, у даному разі, для Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У пріоритетом було постачання цегли саме зі Львівської області. Слід відзначити, що у цьому випадку забезпечувалися відповідні показники соціально-економічного розвитку області й підстави для Львівської області добиватися виділення на її розвиток фондів із республіканського бюджету.

Проте, за допомогою таких заходів як направлення комісії, постійний контроль за будівництвом по партійній лінії зі сторони ЦК КП(б)У на керівництво "Укрводбуду" і його будівельно-монтажних управлінь здійснюється вплив з метою спрямування на потреби будівництва матеріалів від постачальників, яких визначало керівництво УРСР. Адже для нього важливе значення мало створення умов для розвитку місцевої провідності у зоні будівництва, зокрема, для її більш раціонального розміщення [5, с. 26]. Робота, в якій зазначається економічний ефект від будівництва для розвитку місцевої промисловості була видана у 1953 р. в КДУ імені Т. Г. Шевченка і вона мала пропагандистський характер, а тому без узгодження із політикою правлячої республіканської партійної організації відповідні формулювання в ній допускати не могли. Питання про налагодження експлуатації місцевих матеріалів у зоні будівництва неодноразово ставились і на нарадах партійно-господарського активу, зокрема, 26 січня 1952 року на такій нараді будівельників Каховського гідровузла Секретар ЦК КП(б)У А. І. Кириченко поставив питання про необхідність будівництва нового бетонного заводу і гранітного кар'єра в Запоріжжі, а також налагодження видобутку піску в Миколаєві і в Євпаторії [6, арк. 9]. У звітній записці проектного завдання будівництва Каховської ГЕС, яку було складено іще 1951 р., пісок із цих двох родовищ визначено як найбільш сприятливий для будівництва із відзначенням окремих недоліків цих родовищ [7, Арк. 36-37]. Цією ж запискою також відзначено перспективи видобутку й інших будівельних матеріалів для будівництва Каховської ГЕС як граніт, камінь-вапняк тощо. Тому для ЦК КП(б)У і Ради Міністрів УРСР було достатньо підстав здійснювати заходи по розбудові підприємств із виробництва будівельних матеріалів у областях УРСР якими пролягала зона будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського та Північно-Кримського каналів.

Організацію "Дніпробуд", котра займалась будівництвом Каховської ГЕС, на 1 липня 1953 р. було освоєно експлуатацію піщаного кар'єру в Євпаторії. У червні 1953 р. було прокладено шляхи в піщаному забої і в забої гранітної суміші й направлено другий екскаватор на освоєння кар'єру в Євпаторії (відповідно, до цього моменту вже було на освоєння кар'єру направлено екскаватор і активно відбувалося його освоєння) [8, арк. 13]. Із липня 1953 р. мало розпочатися відвантаження піску із Євпаторійського кар'єру на будівництво Каховської ГЕС і у Інформації по будівництву електростанції вказується, що роботи по освоєнню кар'єру здійснювалися силами "Дніпробуду" [8, арк. 15]. Ця інформація є свідченням, що начальник "Дніпробуду" С. Андріанов надає інформаційний звіт Першому Секретарю ЦК КПУ А. Кириченку про активну роботу по будівництву Каховської ГЕС. У даному разі події відбуваються після смерті Й. Сталіна, коли активізувалась боротьба за владу на рівні загальносоюзного керівництва. У цій ситуації відбувається посилення політичного і адміністративного впливу партійних структур в УРСР на фоні загального послаблення адміністративного впливу структур КПРС на Раду Міністрів СРСР. "Дніпробуд" підпорядковувався Міністерству електростанцій СРСР у статусі Головного Управління, проте, необхідними матеріалами і кадрами його робота забезпечувалась за ініціативою і фактичним кураторством зі сторони ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР. Питання освоєння виробництва і видобутку необхідних для будівництва електростанції матеріалів за межами УРСР (як у Криму, котрий до 1954 р. був областю в складі РРФСР) узгоджувалося на рівні ЦК КПУ, оскільки розробка проектного завдання будівництва Каховської ГЕС здійснювалась Українським відділенням Інституту Гідроенергопроект [7, арк. 17].

Також питання планування розміщення населених пунктів і промислових та сільськогосподарських підприємств у зоні будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського каналу розроблялося Українським Державним Інститутом проектування міст (Гіпроградом). По Херсонській області цим Інститутом було встановлено межі зони будівництва Каховської ГЕС і каналу, яка включала такі райони як Бериславський, Білозерський, Велико-Лепетихський, Верхньо-Рогатинський, Горностаївський, Голопристанський, Генічеський, Іванівський, Каховський, Каланчакський, Камишинський, Ново-Троїцький, Нижньо-Сірогозький, Ново-Маячковський, Ново-Воронцовський, Скадовський, Сивашський, Цюрюпинський, Чаплинський і Херсонський [9, арк. 37]. Постановою облвиконкому і бюро Херсонського обкому КП(б)У також було прийнято рішення визнати розроблені перспективи розміщення промислових і сільськогосподарських підприємств, а також мережі доріг правильними і можуть бути прийнятими за основу для подальшої розробки схеми районного планування зони впливу Південно-Українського каналу і Каховської ГЕС [9, арк. 37]. Тобто, планування економічного районування і розміщення транспортних магістралей та підприємств у південних районах УРСР здійснювалося також українськими проектними установами. Із цього планування у реалізації програми здійснення будівництва мав виходити і "Дніпробуд". Відповідно, питання залучення ресурсів Кримської області (на 1951-1953 рр. іще РРФСР) перебувало у сфері підтримки й лобіювання керівництвом УРСР. Постанова Херсонського виконкому і бюро обкому КП(б)У містить іще один важливий пункт, яким було віднесено до першочергових об'єктів дорожнього будівництва дорогу Каховка-Генічеськ, також дороги Каховка-Генічеськ і Каховка-Перекоп перенести в розряд доріг республіканського значення зважаючи на обсяги перевезень і їх значення [9, арк. 38]. Отже, під кураторством структур КП(б)У зростає

значення доріг, які мали сполучати південь України із Кримом і, таким чином, зростає логістичний і економічний взаємозв'язок Криму із УРСР.

Будівництво найбільшої кількості підприємств по виробництву будівельних матеріалів керівництво УРСР активно здійснювало по областях, якими мала проходити траса каналів і у прилеглих областях. По Дніпропетровській області на контролі у Ради Міністрів УРСР перебувало будівництво двох підприємств: Токівського каменедробильного і Нікопольського цегляного заводів. По Запорізькій області – три: Запорізький цегляний завод, Запорізький селікатний і Запорізький цегляний № 1-2; по Миколаївській – чотири: Миколаївський цегляно-черепичний завод, Касперівський завод стінових матеріалів, Ново-Данилівський каменедробильний, Миколаївський цегляно-черепичний завод “Петрівка”; По Херсонській області – три: Херсонський цегляно-черепичний завод, Степанівський завод стіно матеріалів, Архангельський вапняковий; По Одеській області – Булдинський завод стіно матеріалів. Рада Міністрів УРСР активно здійснює підтримку та ініціативне кураторство будівництва по трасі Південно-Українського і Північно-Кримського каналів і поза межами республіки, в Криму (Кримський завод стіноматеріалів) [10, арк. 81-85]. У довідці до проекту Постанови Ради Міністрів УРСР “Про хід виконання плану будівництва підприємств Міністерства промисловості будівельних матеріалів в зоні Каховської гідроелектростанції і Південно-Українського каналу”, яку було підготовлено до прийняття у 1952 р., було передбачено пункт за яким Міністерство промисловості будівельних матеріалів УРСР мало взяти під особливий контроль будівництво підприємств у районі Каховської гідроелектростанції та Південно-Українського каналу. На будівництво цих підприємств на Міністерство промисловості будівельних матеріалів УРСР було покладено зобов'язання направляти першочергово усі необхідні матеріали й обладнання [11, арк. 88]. А 22 вересня 1951 р. за ініціативою Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У було розроблено й направлено на розгляд Держплану СРСР проект постанови Ради Міністрів СРСР за якою мало бути забезпечено здійснення необхідних заходів по завезенню на будівництво Південно-Українського каналу місцевих матеріалів у обсягах щоб зробити запаси для будівництва у зимовий період [12, арк. 70]. Проектом постанови Ради Міністрів СРСР “Про заходи із надання допомоги в проектуванні та будівництві Південно-Українського каналу і Північно-Кримського каналів” було передбачено, що Рада Міністрів УРСР і Кримський обласний виконавчий комітет Ради депутатів трудящих мають у 1952 р. повністю забезпечити будівництво місцевими будівельними матеріалами [13, арк. 101-102]. Проте, здійснювати будівництво підприємств місцевої промисловості будівельних матеріалів Рада Міністрів УРСР мала змогу за включення на підставі висновків Держплану УРСР даних об'єктів до річного плану розвитку народногосподарського комплексу республіки. За повідомлення Держплану УРСР Раді Міністрів республіки від 18 вересня 1952 р. на 9 заводах, котрі будувалися під забезпечення будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського каналу було розвідано запаси сировини, а по трьох підприємствах запаси сировини лишалися під питанням [14, арк. 138]. Проектом постанови Ради Міністрів СРСР “Про заходи із надання допомоги в проектуванні та будівництві Південно-Українського каналу і Північно-Кримського каналів” також передбачалося зобов'язання для Міністерства промисловості будівельних матеріалів СРСР протягом 1952 р. збудувати у Запорізькій та Херсонській областях два заводи по виробництву силікатної цегли потужністю по 50 млн. штук на рік [13, арк. 102]. Таким чином, Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У активно використовували можливості лобювати через загальносоюзні органи управління будівництво підприємств по виробництву будівельних матеріалів на півдні України.

Потребами “будови комунізму” керівництво УРСР цілковито обґрунтовувало перед союзним керівництвом плани економічного розвитку республіки, що мало велике значення в умовах командно-адміністративної системи періоду пізньої сталінщини. Керівництво УРСР спрямовувало фонди на будівництво підприємств у межах 5 областей республіки, причому ці підприємства мали відігравати вагомую роль у подальшому соціально-економічному розвитку республіки, оскільки виробляли продукцію, котра у період відбудови користувалась значним попитом, будівельні матеріали. Таким чином, основні заходи по мобілізації виробничих потужностей на забезпечення потреб будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, котрі повинні були забезпечити можливість для зрошення 300 тис. га земель у Криму, здійснювалися на території УРСР і саме на території УРСР закладалась сировинна база для освоєння півострова. За умов планової командно-адміністративної економіки в СРСР будівництво численних будівельних підприємств на території областей півдня України керівництвом УРСР було закладено підстави мотивувати перед союзним керівництвом будівельні проекти на території УРСР, спрямовані на її подальший соціально-економічний розвиток. Підходи у розбудові економіки СРСР в період пізньої сталінщини базувалися на принципах своєрідної “територіальної економічної експансії”. Тобто, на базі територій, на яких розвиток промисловості був високий відбувалось господарське освоєння територій, які були прилеглими до них. Про такий підхід говорив Перший Секретар ЦК КП(б)У Г. Мельников на нараді в ЦК 7 жовтня 1950 р., коли вказував, що силами УРСР було розбудовано промисловість сходу України [15, Арк. 23-24]. Мобілізація ресурсів близьких до чергового масштабного будівництва регіонів та підприємств була найбільш зручною методикою у організації потужних будов у СРСР та соціально-економічних проектів. Тому розбудова підприємств у зоні будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського каналу протягом 1951-1952 рр. стає базою для розбудови економіки Криму від 1953 р.

Питання соціально-економічного розвитку Криму мало значення для керівництва УРСР іще до передачі Кримської області зі складу РРФСР до УРСР 1954 р. Одним із аргументів на користь лобювання заходів по збільшенню пропускної здатності ділянки Сталінської залізниці Запоріжжя-Джанкой у зверненні начальника “Укрводбуду” А. Бочкіна і начальника Сталінської залізниці К. Коломійцева до Голови Ради Міністрів УРСР Д. Коротченку висувалися потреби для соціально-економічного розвитку Криму [16, Арк. 73-74]. У свою чергу, Д. Коротченкові вдалося добитися, що Заступник Голови Ради Міністрів СРСР В. Молотов віддав

розпорядження Міністру шляхів сполучення СРСР Б. Бещеву відвітувати до 1 вересня 1951 р. які заходи вживаються Міністерством шляхів сполучення СРСР для забезпечення зростаючих обсягів перевезень залізничною ділянкою Запоріжжя – Ново-Олексіївка – Джанкой. Держплану СРСР і Міністерству фінансів СРСР розглянути на 1952 р. питання про посилення пропускної здатності залізничної ділянки Запоріжжя – Джанкой [17, Арк. 87]. Дорожнє будівництво у зоні будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського каналу було також передумовою створення інфраструктурної мережі, котра мала гарантувати доставку матеріалів із підприємств, які будувалися для постачання будівництва ГЕС. Створення цієї мережі стало логістичною основою для постачання матеріалів місцевої промисловості півдня України на інші будови в регіоні, зокрема і в Криму. Тобто, за активної позиції Ради Міністрів УРСР було закладено не лише підвалини постачання для розбудови економіки Криму необхідних матеріалів, а також і створено транспортні можливості для доставки із території УРСР необхідних ресурсів. Так, Постановою Ради Міністрів СРСР “Про подальший розвиток сільського господарства, курортів і міст Криму” на Раду Міністрів УРСР було покладено зобов’язання забезпечити зростання обсягів будівництва в Криму. Зокрема, укріпити Кримські будівельні трести Міністерства цивільно-житлового будівництва УРСР і довести на 1956 р. їх виробничі потужності на рік до 55 млн. рублів для “Кримбуд” і “Ялтаспецбуд”, а тресту “Кримсільбуд” до 40 млн. рублів [18, арк. 8-9]. Отже, розгортання будівництва на півострові мала забезпечувати УРСР, використовуючи власні виробничі фонди, при цьому, керівництвом УРСР було проголошено ключовим принципом для організації виробництва із 1954 р. зменшення собівартості продукції. Заради розгортання будівництва в Криму, враховуючи принцип зменшення собівартості, найбільш оптимальним було залучення підприємств областей УРСР, які були прилеглими до Криму в постачанні на півострів необхідних матеріалів.

Отже, постачання матеріалів для потреб будівництва Каховської ГЕС, Південно-Українського і Північно-Кримського каналів керівництвом УРСР використовує для закладення передумов розвитку регіонів УРСР. Зокрема, Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У активно стимулюють забезпечення виробництва будівельних матеріалів на підприємствах республіки, а також будівництво таких підприємств, зокрема, у Херсонській, Миколаївській та Запорізькій областях. Це закладає передумови для постачання будівельних матеріалів для Кримської області після передачі Криму до складу УРСР у 1954 р. в рамках виконання постанови Ради Міністрів СРСР “Про подальший розвиток сільського господарства, курортів і міст Криму”. Також, працюючи над забезпеченням будівельними матеріалами будівництва Каховської ГЕС, Південно-Українського і Північно-Кримського, Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У активно стимулювали освоєння виробництва будівельних матеріалів на території Криму іще до включення півострова до складу УРСР, а також розвиток транспортних шляхів із Кримом для постачання цих матеріалів.

У подальшому досліджуючи проблему участі українських підприємств і керівництва УРСР у постачанні слід звернути увагу на необхідність оцінки масштабів матеріальної й трудової участі українського народу в забезпеченні умов для соціально-економічного розвитку Криму іще до включення півострова до складу УРСР 1954 р.

Джерела та література

1. Бочкин А. С водой как с огнем (рассказ гидростроителя) / А. Бочкин. – М.: Издательство “Советская Россия”, 1978. – С. 51-53.
2. Зарубаев Н. В. Великие преобразования на юге Украины и в северном Крыму / Н. В. Зарубаев. – Ленинград: Ленинградское газетно-журнальное и книжное издательство, 1952. – 108 с.
3. Справка о состоянии и мероприятиях по строительству Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов (для – П. С.) Мельникова Л. Г. 25. 01.52 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.
4. Решение исполкома Львовского областного Совета депутатов трудящихся от 16 мая 1951 г. “О поставках в III и IV кварталах 1951 г. кирпича запорожскому СМУ №1 треста “Укрводстрой” // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1290.
5. Шоломій Ю. М. Перспективи розвитку народного господарства в зоні Каховського гідробудівництва. – К.: Видавництво Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, 1952. – 35 с.
6. Стенограмма выступления Секретаря ЦК КП(б)У тов. Кириченко А. И. на собрании партийно-хозяйственного актива строителей Каховского гидроузла. 26 января 1952 года // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2688.
7. Каховская гидроэлектростанция на р. Днепре. Проектное задание. Том I. Сводная записка. 5.X.1951 // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 909.
8. Секретарю ЦК КП Украины товарищу Кириченко А. И. Информационный отчет о состоянии работ по строительству Каховской ГЭС на 1-е июля 1953 года (від) Начальника Днепростроя Андрианова С. 23 июля 1953 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2892.
9. Выписка из протокола №31 п. 3-з Заседания бюро Херсонского обкома КП(б)У 30 июня 1951 г. Об основных положениях районной планировки зоны влияния Южно-Украинского канала и Каховской ГЭС (постановление облисполкома и бюро обкома КП(б)У) // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1290.
10. Справка о ходе строительства предприятий Министерства промстройматериалов УССР в районе строительства Каховского гидроузла и трассы Южно-Украинского канала на 10 мая с. г. (1952 – П. С.) (за підписом Заступника Міністра промисловості будівельних матеріалів Української РСР Н. Лисенка – П. С.) // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 5745.
11. Справка к проекту постановления Совета Министров УССР “О ходе выполнения плана строительства предприятий Министерства промстройматериалов УССР в зоне Каховской гидростанции и Южно-Украинского канала”. 5.VI.1952 р. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 5745.
12. Секретарю ЦК КП(б) Украины товарищу Мельникову Л. Г. Докладная записка (від) Зав. Отделом строительства и стройматериалов ЦК КП(б)У Мауи П. А. 4.X.51 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 905.
13. Проект Постановления Совета Министров Союза ССР “О мерах оказания помощи в проектировании и строительстве Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов”. (Направлено Сабурову Н. З. Головою Ради Міністрів Української РСР Д. Коротченком і Секретарем Центрального Комітету КП(б)У Л. Мельниковим – П. С.). 8 сентября 1951 года // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 905.

14. Заступник Голови Держплану О. Новіков до Ради Міністрів УРСР. 18.IX.1952 р. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 5745.
15. Стенограмма совещания в ЦК КП(б)У по вопросу строительства Южно-Украинского канала. 7.10.1950 // ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 235.
16. Председателю Совета Министров УССР товарищу Коротченко Д. А., Секретарю ЦК КП(б)У Мельникову Л. Г. Начальника Главного Управления строительства Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов “Укрводстроя” А. Бочкина и Начальника Сталинской ж. д. директор-полковника движения К. Коломийцева. 23 мая 1951 г. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 2414.
17. В ЦК КП(б)У Мельникову Л. Г., Совет Министров УССР Коротченко Д. С. (Информация за подписом Постпреда УРСР у Москві Г. Онищенко. 4 серпня 1951 р. – П. С.) // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 3184.
18. Постановление Крымского обкома КП Украины и облисполкома 14 сентября 1954 г. “О мерах по дальнейшему развитию сельского хозяйства, городов и курортов Крымской области” // ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 3553.

Satskyi P. V. The value of rationalization of resource support construction of the Kakhovka hydroelectric station and South-Ukrainian and North-Crimean canals and economic development of the Southern regions Ukraine and Crimea (1950-1953)

The analysis of the supply of The Kakhovka Hydroelectric Station as well as the Southern-Ukrainian and Northern-Crimea channels with the material resources has been analysed. This building was started by order of the Council of Ministers and the CPSU (b), the Organisational Bureau starting from the 20th of September 1950. This construction process gained the status of “the building of communism” and was presented in the official propaganda as the “own initiative of Y. Stalin.” The particular status given to the construction process required the necessity of the priority supply with the building materials, human resources and specialists. Nevertheless, not taking into consideration the special status of this construction process, its supply with the material resources was not done accordingly from the beginning, the question regarding which was raised by the Council of Ministers of Ukrainian SSR and the Central Committee of Communist party of Ukraine and the governing Union bodies. Even though the soviet command-administrative system during the late Stalinist period had rigidly centralized nature, but it had a very low impact in the ensuring sustainable process of development of financial and material resources. That is why the most important value in the supply of the construction works on the territory of Ukrainian SSR and the Crimea peninsula (which at that period of time belonged to the Russian Federation) had initiative from the part of the Council of Ministers of Ukrainian SSR and the Central Committee of Communist party of Ukraine. In fact, at the time when these projects were put into action the creation of the prerequisites for the economic integration of Ukraine with the Crimea took place.

Key words: material resources, the construction of the South-Ukrainian and North-Crimean channels, construction of the Kakhovka HPS, a sand pit in Yevpatoriya, economic zoning plan.

Сацкий П. В. Рационализация ресурсного обеспечения строительства Каховской ГЭС и Южно-украинского и Северо-Крымского каналов и хозяйственное освоение южных районов Украины и Крыма (1950-1953 гг.)

В статье исследуется обеспечение материальными ресурсами строительства Каховской ГЭС и Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов. Это строительство было начато на основании постановления Совета Министров СССР и ЦК ВКП(б) от 20 сентября 1950 г. и получило статус “стройки коммунизма” и часто в официальной пропаганде представлялось как “личная инициатива Сталина”. Соответствующий статус, предоставленный строительству, предусматривал необходимость обеспечения первоочередного обеспечения строительства материалами, трудовыми ресурсами и специалистами. Однако, несмотря на исключительный статус этого строительства, его снабжения материальными ресурсами изначально осуществлялось ненадлежащим образом, о чем регулярно ставился вопрос и перед Советом Министров СССР и ЦК КП(б)У, а также общесоюзными руководящими органами. Хотя советская командно-административная система в подзесталинский период имела жестко централизованный характер, однако, она была малоэффективной в обеспечении рационального процесса освоения финансовых и материальных ресурсов. Поэтому большое значение в обеспечении строительства на территории УССР и Крымского полуострова (который в то время находился в составе РСФСР) имела инициатива со стороны Совета Министров УССР и ЦК КП(б)У. Фактически, в ходе реализации этих проектов происходит создание предпосылок для экономической интеграции Крыма с Украиной.

Ключевые слова: материальные ресурсы, строительство Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов, строительство Каховской ГЭС, песчаный карьер в Евпатории, планирования экономического районирования.